Motion

1980/81: 1278

av Stig Alemyr m. fl.
om vissa gymnasieskolfrågor

Gymnasieskolan befinner sig i en svår omställningsperiod beroende på ungdomskullarnas ökning, den ekonomiska restriktiviteten, det ökade behovet av samarbete med arbetslivet under gymnasieutbildningen samt en förändrad inriktning i fördelningen av utbildningsplatser på olika studievägar. En del av dessa frågor behandlas i en socialdemokratisk partimotion om insatser för barns och ungdomars levnadsmiljö och uppväxtförhållanden.

Den framtida gymnasieskolan utreds av gymnasieutredningen (U 1976: 10). Det är viktigt att de förändringar som nu vidtas inom gymnasieskolan ligger i linje med utredningens direktiv och inte försvårar detta utredningsarbete. Av detta skäl beslutade riksdagen (UbU 1980/81: 12) att ge en delvis annan inriktning av de besparingar som regeringen i höstens besparingsproposition föreslog skulle göras inom gymnasieskolans område.

Försöksverksamhet

Under hela 1970-talet har flera utredningar haft i uppdrag att minska detaljstyrningen av skolan. Genom SIA-reformen (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30) överfördes i väsentlig omfattning ansvar och beslutsrätt till kommunerna och de enskilda skolorna. För gymnasieskolans del har motsvarande decentralisering ännu inte ägt rum. Enligt vår uppfattning bör detta utgöra ett viktigt inslag i kommande reformer av gymnasieskolan. Enligt nuvarande bestämmelser måste regeringen t. ex. ge sitt tillstånd till lokala önskemål om förändringar av gymnasieskolan som innebär avvikelser från gällande tim- och kursplaner och statsbidragsregler. Detta kallas för att "bevilja försöksverksamhet". Dessa "försök" anmäls också för riksdagen.

I årets budgetproposition (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 317–319) anger föredraganden riktlinjer för denna försöksverksamhet som innebär en allmän återhållsamhet. De många förslag som upptas i SÖ:s petita avslås med ett enda undantag. Särskilt anmärkningsvärt är att föredraganden inte är beredd att tillstyrka någon utvidgning av försök med gemensam studiegång i årskurs 1 och 2 av naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje. Samma förslag återfanns i budgetpropositionen föregående år. Utbildningsutskottet anförde emellertid bl. a. att i den hittills redovisade försöksverksamheten har färre studieavbrott och linjebyten redovisats än på naturvetenskap-

lig linje i övrigt (UbU 1979/80: 34). De kommuner som anmält intresse för försöksverksamheten borde enligt utskottets mening medges detta. Dessutom ansåg utskottet att kommuner som redan bedrivit försök med sådan gemensam studiegång skulle få möjlighet att utvidga verksamheten. Några bärande motiv att ändra riksdagens beslut härvidlag anförs inte i årets budgetproposition.

Det är enligt vår mening värdefullt med lokalt förnyelsearbete som inom nuvarande kostnadsramar syftar till att bättre uppnå av riksdagen uppställda mål för utbildningen. Sådana försök bör uppmuntras. Någon generell restriktivitet till försöksverksamhet bör således enligt vår mening inte uppställas. Vad som här anförts om försöksverksamhet i gymnasieskolan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Företagsförlagd utbildning

Under flera år har ungdomskullarna ökat, samtidigt som arbetsmarknaden i allt mindre grad är beredd att bereda ungdomar arbete. Kraven på gymnasieskolan att öka antalet platser och bredda och förnya utbildningsutbudet är därigenom stort. Socialdemokraterna har under en följd av år lagt fram förslag för att förbättra situationen för ungdomarna. Vi föreslog t. ex. i en motion 1979 att gymnasieskolan skulle dimensioneras för hela årskullen 16-åringar samt att kommuner och regionala myndigheter skulle få ett större inflytande över gymnasieskolorganisationen i syfte att dels öka platsantalet, dels bättre anpassa utbildningsutbudet till lokala arbetsmarknadsbehov. Vi föreslog också att lärlingsutbildningen skulle sammanfogas med övrig gymnasieplanering och att kommunerna skulle få möjlighet att förhyra utbildningskapacitet i företag m. m. Senare har riksdagen i stort sett följt dessa förslag.

Regeringens s. k. ungdomsproposition våren 1980 (prop. 1979/80: 145) innebar att möjligheten att vidta arbetsmarknadspolitiska åtgärder kraftigt beskars utan att utbildningsutbudet kompletterades med åtgärder som garanterade ungdomarna en kvalitativ utbildning. I den socialdemokratiska partimotionen (1979/80: 1996) krävdes i stället ett genomarbetat program för att vidga ungdomarnas utbildningsmöjligheter och för att garantera de elever som får delar av eller hela sin yrkesutbildning ute i företag eller institutioner en kvalitativt god utbildning och tillgång till skolans resurser i olika avseenden. Riksdagen avslog våra yrkanden.

Genom riksdagsbeslutet om den s. k. ungdomspropositionen försattes kommunerna i ett svårt planeringsläge. Tidigare uppgjorda planer måste göras om och planering och genomförande av en helt ny verksamhet sättas i gång, den s. k. yrkesintroduktionen. Detta inslag i propositionen vållade stora problem, eftersom denna verksamhet skulle inledas utan någon garanti för att en kvalitativ utbildning kom till stånd i de företag som tog emot ungdomar. Trots att bidrag skulle utgå till företagen, säkerställdes inte att

ungdomarna skulle få utbildning likvärdig med yrkesutbildning inom gymnasieskolan. Inte heller klargjordes i propositionen kontakterna med skolan och elevens rättigheter.

Någon mer omfattande erfarenhet av denna verksamhet har ännu inte vunnits. Förhoppningsvis har dock kritiken mot regeringsförslaget och debatten om riskerna med yrkesintroduktionen inneburit att ansvariga förtroendevalda och skolledningar arbetat ambitiöst för att upprätthålla kvalitetskrav i utbildningen. I åtskilliga fall har dock kritiken besannats. Det är enligt vår mening viktigt att denna verksamhet, som bedrivs på försök, utvärderas så snart som möjligt. SÖ:s uppdrag att före årsskiftet 1981-1982 utvärdera verksamheten får inte försenas.

En annan verksamhet som bygger på nära samverkan mellan skola och företag/institutioner och på individuell anpassning är de *korta, yrkesinriktade kurser* som pågått sedan flera år tillbaka. Regeringen föreslår nu att dessa kurser i princip avvecklas med vissa särskilda begränsade undantag.

Dessa kurser har i åtskilliga kommuner kommit att utnyttjas på ett effektivt sätt. Det har därigenom varit möjligt att anpassa utbildningsutbudet till behoven hos ungdomar som inte sökt till eller kommit in i gymnasieskolan. Genom dessa kortkurser har många ungdomar stimulerats att fortsätta i annan gymnasieutbildning bl. a. genom att fylla vakanta platser. Enligt vår mening skulle det vara olyckligt att nu avveckla denna utbildningsmöjlighet. Samtidigt är vi medvetna om att många svagheter är förknippade med dessa kurser liksom med annan utbildning som ligger utanför de reguljära linjerna och specialkurserna. Vi anse att regeringen bör uppdra åt SÖ att göra en samlad utvärdering av kortkursverksamheten. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen detta till känna.

I avvaktan på denna utvärdering liksom utvärderingen av försöket med yrkesintroduktion och introduktionsprogram bör de korta yrkesinriktade kurserna finnas kvar. Riksdagen bör därför med ett särskilt uttalande ange att s. k. korta, yrkesinriktade kurser får anordnas inom gymnasieskolans s. k. lilla ram. Skulle ramen visa sig för begränsad har regeringen möjlighet att genom särskilt beslut utvidga densamma.

Redan nu bör dock vissa förbättringar av företagsförlagd utbildning kunna genomföras. I flera motioner har vi tidigare framhållit att utbildning på arbetsplatser måste ha tillräcklig bredd, dvs. moment från yrkeslivets olika delar måste ingå. Utbildningen får inte heller snävt inriktas på det aktuella företagets produktion med dess specifika maskiner och produktionsprocesser. Den studerande skall ges allmän information om yrkesområdet liksom om facklig organisation. Handledare på arbetsplatsen skall genom erfarenhet eller utbildning ha skaffat sig kunskaper om utbildningens mål och innehåll och om anknytningen till elevens skola.

För att fungera väl måste utbildning som är förlagd till företag vara en angelägenhet för skolan, arbetsgivare och arbetstagarorganisation. Vi kan inte acceptera att utbildning förläggs till företag utan att berörd facklig

organisation ges inflytande över denna. Företagsförlagd utbildning kräver därför *överenskommelse mellan* tre parter: *skola, arbetsgivare och fackliga organisation*. Vad som här anförts om den företagsförlagda utbildningen bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi fäster stor vikt vid att *kontakterna mellan skola och arbetsplats* fungerar väl. Genom dessa kontakter manifesteras skolans ansvar också för elever som får sin utbildning på en arbetsplats. Det ger också arbetsplatsen större möjligheter att förverkliga de mål som uppsatts för utbildningen.

Enligt gällande regler skall skolan för denna tillsyn och uppföljning kunna disponera högst 10 % av lönekostnadsdelen av statsbidraget vad avser inbyggd utbildning och lärlingsutbildning samt högst 20 % av verksamhetsbidraget till yrkesintroduktion för skolledarkostnader, planering och uppföljning. Enligt vår mening är dessa insatser så viktiga att det bör föreskrivas att de angivna delarna av anslaget *skall* avsättas för att underlätta samverkan mellan skola och arbetsliv. Det bör också vara möjligt för kommunerna att använda dessa medel för att informera och utbilda handledare på arbetsplatserna om målen för den utbildning som äger rum på arbetsplatser. Riksdagen bör därför besluta om dessa förändringar i statsbidrag.

Vi vill särskilt famhålla *handledarens* viktiga roll i all slags företagsförlagd utbildning. För att utbildningen skall få den kvalitet vi socialdemokrater kräver måste handledaren ges utbildning. Formerna för sådan utbildning liksom behovet och omfattningen av den är f. n. oklara. Många kommuner har i egen regi genomfört handledarutbildning. Enligt vår mening är det nödvändigt att behandla detta utbildningsbehov i ett sammanhang och då också belysa kostnaderna och fördelningen av dessa. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad som här sagts om utbildning av handledare för den företagsförlagda utbildningen.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om försöksverksamhet i gymnasieskolan,
2. att riksdagen beslutar att korta, yrkesinriktade kurser får anordnas inom gymnasieskolans s. k. lilla ram,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om utvärdering av korta, yrkesinriktade kurser,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om överenskommelse om den företagsförlagda utbildningen,
5. att riksdagen beslutar att 10 % av lönekostnadsdelen av bidraget till inbyggd utbildning och lärlingsutbildning samt 20 % av verk-

samhetsbidraget till yrkesintroduktion avsätts för tillsyn och uppföljning m. m.,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om utbildningen av handledare för den företagsförlagda utbildningen.

Stockholm den 26 januari 1981

STIG ALEMYR (s)
BENGT WIKLUND (s)
LARS GUSTAFSSON (s)
HELGE HAGBERG (s)
LENNART BLADH (s)
LENA HJELM-WALLÉN (s)
KARL-ERIK HÄLL (s)
ING-MARIE HANSSON (s)
TORSTEN KARLSSON (s)
MARGIT SANDÉHN (s)
IRIS MÅRTENSSON (s)
LARS SVENSSON (s)
GÖRAN PERSSON (s)
MARGOT WALLSTRÖM (s)
ROLAND SUNDGREN (s)

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1981